LIITE 4. KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKOHTEET

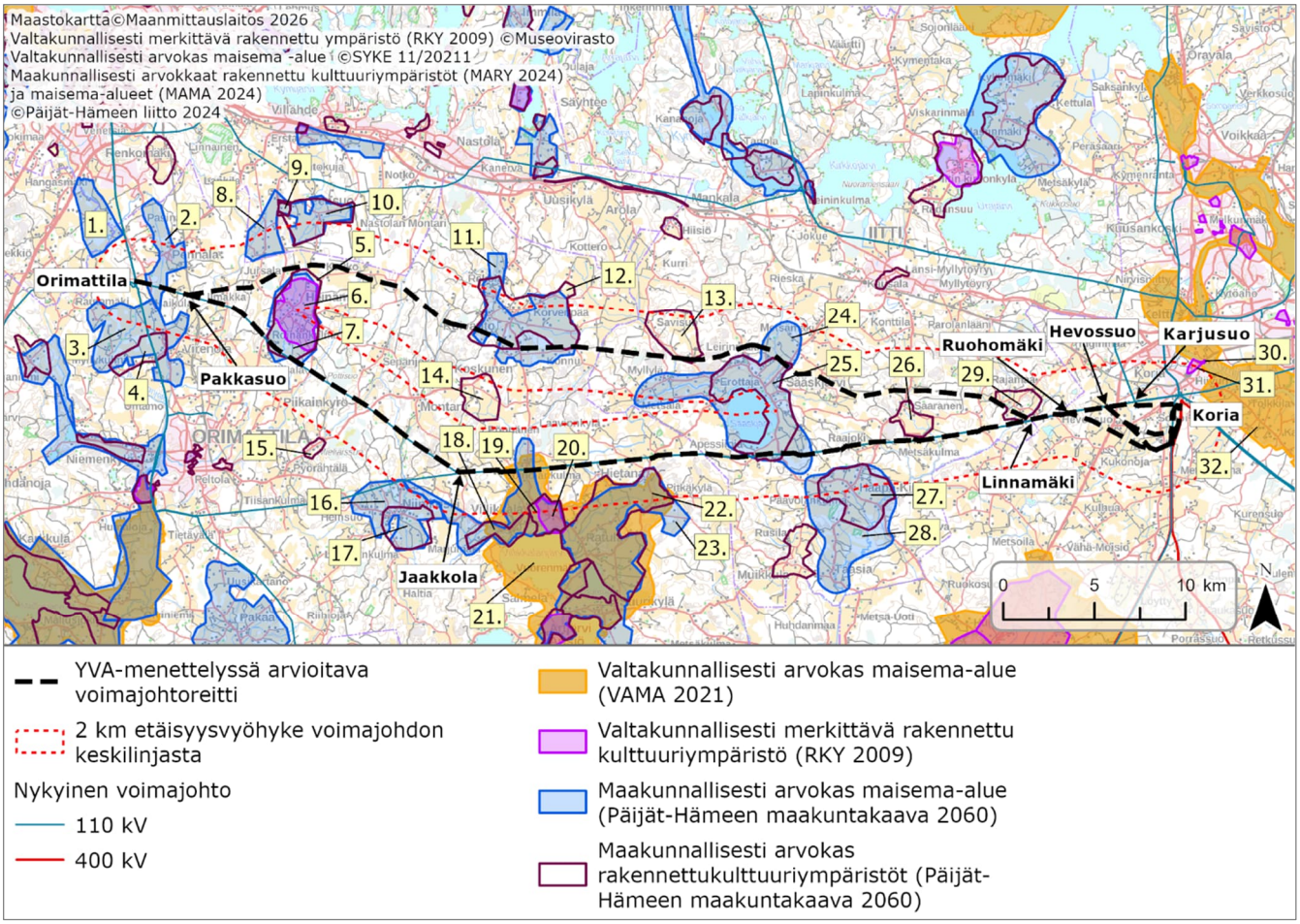
Taulukossa (Taulukko 1) ja kartalla (Kuva 1) on esitetty kaikki voimajohtohankkeen tarkastelualueella noin kahden kilometrin säteellä olevat valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja rakennetun kulttuuriympäristön kohteet.

Taulukkoon on merkitty ne kohteet, joille alustavan tarkastelun perusteella on arvioitu aiheutuvan mahdollisesti merkittäviä vaikutuksia. Näiden arvokohteiden kuvaukset sekä alustava herkkyysarvio on esitetty seuraavissa luvuissa. Herkkyysarvio perustuu Liitteessä 2 esitettyihin maiseman ja kulttuuriympäristön monitavoitearvioinnin kriteeristöön (IMPERIA).

Taulukko 1. Maiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön kannalta arvokkaaksi luokitellut kohteet voimajohtoreitin tarkastelualueella (VAMA 2021 = Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue; RKY = Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö; rp = suojeltu rakennusperintökohde; mama = Maakunnallisesti arvokas maisema-alue; mrky = Maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö).

Nro	Kohdenimi	Valtakunnallisesti merkittävä	Maakunnallisesti merkittävä	Etäisyys johdon keskilinjasta, m	Mahdollisesti merkittäviä vaikutuksia
1	Porvoonjoen kulttuurimaisema		mama	2 100	ei
2	Pennalan kulttuurimaisema		mama	johtoalueella	kyllä
3	Virenojan kulttuurimaisema		mama	650	ei
4	Virenojan kylä		mrky	2 080	ei
5	Heinämaan kylä		mrky	johtoalueella (eteläinen ve) 140 (pohjoinen ve)	kyllä
6	Heinämaan kylä	RKY		620 (eteläinen ve) 550 (pohjoinen ve)	kyllä
7	Heinämaan kulttuurimaisema		mama	johtoalueella (eteläinen ve) 330 (pohjoinen ve)	kyllä
8	Hokkaran ja Pensuon kulttuurimaisema		mama	830 (pohjoinen ve)	kyllä
9	Tapiolan tila		mrky	2 480 (pohjoinen ve)	ei
10	Pensuon asutustila-alue		mrky	1 040 (pohjoinen ve)	kyllä
11	Kuivannon kulttuurimaisema		mama	johtoalueella (pohjoinen ve)	kyllä
12	Kuivannon kylä		mrky	johtoalueella (pohjoinen ve)	kyllä
13	Savisuon uudisasutusalue		mrky	johtoalueella (pohjoinen ve)	kyllä
14	Koskusten kylä		mrky	2 390 (eteläinen ve) 1 750 (pohjoinen ve)	ei
15	Kaitalan kylä		mrky	2 470	ei

Nro	Kohdenimi	Valtakunnallisesti merkittävä	Maakunnallisesti merkittävä	Etäisyys johdon keskilinjasta, m	Mahdollisesti merkittäviä vaikutuksia
				(eteläinen ve)	
16	Niinikosken kulttuurimaisema		mama	1 770 (eteläinen ve)	ei
17	Niinikosken kylä		mrky	2 240 (eteläinen ve)	ei
18	Villikkalan kylä		mrky	2 000 (eteläinen ve)	ei
19	Ratulan kartano		mrky	1 180 (eteläinen ve)	tarkistetaan maastossa
20	Ratulan kartano	RKY		1 360 (eteläinen ve)	tarkistetaan maastossa
21	Artjärven viljelymaisema	VAMA 2021		johtoalueella (eteläinen ve)	kyllä
22	Ratula ja Hietana		mrky	530 (eteläinen ve)	ei
23	Artjärven kulttuurimaisema		mama	johtoalueella (eteläinen ve)	kyllä
24	Sääskjärvi - Perheniemi		mama	johtoalueella (eteläinen ja pohjoinen ve)	kyllä
25	Perheniemi ja Sääskjärvi		mrky	johtoalueella (eteläinen ja pohjoinen ve)	kyllä
26	Saarainen		mrky	150 (eteläinen ve) 440 (pohjoinen ve)	kyllä
27	Haapa-Kimola		mrky	870 (eteläinen ve)	ei
28	Haapa-Kimola		mama	870 (eteläinen ve)	ei
29	Kuukson kylä		mrky	johtoalueella (eteläinen ja pohjoinen ve)	kyllä
30	Korian sillat	RKY / rp		2 320 (Korian pääte)	ei
31	Korian kasarmialue	RKY		1 590 (Korian pääte)	ei
32	Kymijokilaakson kulttuurimaisema	VAMA 2021		1 150 (Korian pääte)	ei

Kuva 1. Arvokkaat maisema-alueet ja rakennetut kulttuuriympäristöt voimajohtoreitin tarkastelualueella.

Kohdekuvaukset: Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Suomessa on 186 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Ne ovat maaseutumme edustavimpia kulttuurimaisemia, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Alueet on valittu valtioneuvoston periaatepäätöksellä 18.11.2021. Periaatepäätös pohjautuu vuosien 2010–2021 suoritettujen inventointien tuloksiin (VAMA 2021). VAMA 2021 korvaa valtioneuvoston 5.1.1995 periaatepäätöksen mukaisen aiemman inventoinnin. Se vastaa myös Euroopan neuvoston maisemayleissopimuksen (2000/2006) tavoitteisiin (Ympäristöministeriö 2022).

Koria-Orimattila voimajohtohankkeen tarkastelualueella on yksi valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (VAMA 2021). Kohteen tiedot ja kuvaus perustuvat Päijät-Hämeen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointiraporttiin (Ympäristöministeriö 2021).

Artjärven viljelymaisema

Artjärven viljelymaiseman maisemakuvaa hallitsevat suuret järvet ja niiden ympärillä levittäytyvät savipohjaiset, avarat viljelylaaksot, joiden keskellä kulkee pieniä mutkittelevia jokia ja puroja. Viljelyalueita reunustavat metsäiset moreeni- ja kalliokumpareet. Pyhäjärven itäpäässä maisema muuttuu kallioisemmaksi ja jylhäpiirteisemmäksi. Järvinäkymien, viljelyalueiden ja metsäselänteiden jatkuva vuorottelun ansiosta alueen maisemakuva on vaihteleva ja rikas. Sitä täydentävät sopusointuiset rakennetun kulttuuriympäristön kohteet. Alueen asutus ja laajimmat viljelyalueet sijaitsevat järvien tuntumassa. Maisema-alueen kylät ovat muodostuneet jo keskiajalla, ja avoimen asunsa säilyttänyt peltoala on raivattu lähes nykyiselleen 1700-lukuun mennessä. Pyhäjärven koilliskulmassa sijaitseva Suurikylä on ollut historiallisesti alueen merkittävin kyläkeskus. Alueen suurin asutuskeskittymä, Artjärven taajama, on syntynyt järvien välisille kannaksille. Artjärven kirkonkylä on pysynyt suhteellisen tiiviinä, ja taaja-

mamaista asutusta on levinnyt viljelylaaksoihin vain paikoitellen. Savikkoalueiden yhteyteen muodostuneet pienemmät kylät ovat avoimine peltoaloineen rakenteeltaan ehyitä. Alueen kaksi kartanoa, Kinttula ja Ratula, ovat rakennusperinnöltään ja pihapiireiltään edustavia maisemakohteita.

Arvotus: Artjärven viljelymaisema ja järvikannas on Eteläisen rantamaan maisemamaakunnalle harvinainen järvimaisemakokonaisuus. Järvien rantasavikoille syntyneet laajat viljelyaukeat ovat säilyneet avoimina, ja alueen asutus on sijoittunut monin paikoin keskiaikaisille kylänpaikoille harjukumpareille ja moreeniselänteille. Maisema-alue muodostaa poikkeuksellisen yhtenäisen maaseutumaisemakokonaisuuden, jonka arvoa nostavat perinteistä asutusrakennetta myötäilevä rakentaminen, merkittävät kartanokokonaisuudet sekä arvokkaat perinnebiotoopit.

Herkkyys: *Suuri*

Kohdekuvaukset: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) on valtakunnallinen inventointi, johon valitut kohteet antavat alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin monipuolisen kokonaiskuvan Suomen rakennetun ympäristön historiasta ja kehityksestä. Kohteet käsittävät yleensä laajempia kokonaisuuksia kuin yksittäisiä rakennuksia ja voivat ulottua jopa yli kuntarajojen.

Koria-Orimattila voimajohtohankkeen tarkastelualueella on kaksi valtakunnallisesti merkittäväksi luokiteltua rakennetun kulttuuriympäristön kohdetta. Kohteiden tiedot ja kuvaukset on tarkistettu Museoviraston ylläpitämästä kulttuuriympäristöjä koskevasta palveluikkunasta (Museovirasto 2026).

Heinämaan kylä

Porvoonjokeen laskevan Heinjoen varrelle syntynyttä jokilaakson viljelymaisemaa rajaavat metsäiset mäenharjanteet. Heinämaan kylän asutus on keskittynyt maanteiden varsilla oleville erillisille mäenkumpareille. Heinämaan kylässä eri yhteiskuntaluokkien asutuksen ominaispiirteet ovat havaittavissa, erityisesti Mahalanmäen ja Ristonmäen mäkitupa-alueilla. Mahalanmäen käsityöläisalueen vanhimmat asuinrakennukset ovat peräisin 1700-luvulta. Heinämaan kylän keskuksen muodostavan Keskikylän rakennuskantaan kuuluu entisen kyläkaupan lisäksi 1870-luvulla rakennettu kansakoulu ja 1930-luvun rukoushuone. Nuorisoseurantalo sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla kylää ympäröivien peltojen pohjoisosassa.

Arvotus: Heinämaan kylä on säilyttänyt perinteisen kyläluonteensa. Asutus keskittyy vanhan kylätien ja maantien risteyksen ympäristöön ja muodostuu kantatilojen talouskeskuksista sekä mäkitupa-asutuksesta.

Herkkyys: *Suuri*

Ratulan kartano

Ratulan kartano sijaitsee Villikkalanjärven koillisrannalla Lanskinjokivarressa, jossa avautuu hyvin laaja 1700-luvun lopun viljelymaisema. Kartanomaisemaa halkoo 1700-luvun linjauksen säilyttänyt maantie. Peltoaukeata rajaavat kallioiset kumpareet ja harva asutus. Kartanon nykyisen rakennuskannan ulkoasu on peräisin 1800-luvun alkupuolelta. Kumpareella olevalle kartanolle johtaa vanhojen koivujen ja nuorten tammien reunustama kujanne. Päärakennusta ympäröi englantilaistyylinen puisto huvimajoineen, joka jatkuu lännessä luonnonpuistona. Luonnonpuistossa sijaitsee Artjärven kotiseutumuseo, jonne on siirretty vanhoja rakennuksia.

Arvotus: Ratulan ulkoasultaan uusklassistinen päärakennus, puisto ja viljelykset muodostavat merkittävän maisema- ja asutushistoriallisen kokonaisuuden.

Herkkyys: *Suuri*

Kohdekuvaukset: Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja merkittävät kulttuuriympäristöt

Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt ovat asiantuntijaviranomaisten määrittelemiä, tyypillisesti maakunnallista ominaisluonnetta ja maakunnallisia erityispiirteitä ilmentäviä alueita tai kohteita. Tässä työssä huomioidut maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt pohjautuvat seuraaviin Päijät-Hämeen maakuntakaavan aluerajauksiin ja taustaselvityksiin:

- Päijät-Hämeen maakuntakaava 2060, kaavaluonnos (Päijät-Hämeen liitto 2025)
- Päijät-Hämeen kulttuuriympäristöselvitys 2024 (MARY 2). MAMA 2024-alueiden tarkastelu ja aluetietojen lisäykset Museon osalta. (Lahden Museot 2024)
- Päijät-Hämeen maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden selvitys. Raportti ja kohdekortit 2025. (Ramboll Finland Oy 2025)
- Päijät-Hämeen kulttuuriympäristöselvitys 2024 (MARY 2). Rakennettu kulttuuriympäristö, kuntakohtaiset kohdekortit: Iitti, Lahti, Orimattila. (Lahden Museot 2024), *sekä;*
- Kymenlaakson arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi (Kymenlaakson liitto, Sweco Ympäristö Oy 2014).

Koria-Orimattila voimajohtohankkeen tarkastelualueella on useita maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja rakennetun kulttuuriympäristön kohteita. Kohteiden tiedot ja kuvaukset perustuvat maakuntakaavassa ja inventointiraporteissa esitettyihin aluekuvauksiin.

Pennalan kulttuurimaisema (mama)

Pennalan kulttuurimaisema on Porvoonjoen viljelyseudun maisematyyppiä edustava maisema-alue, missä maisemakuva muodostuu loivasti kumpuilevasta jokilaakson viljelymaisemasta, metsäisistä ja rakennetuista mäistä sekä historiallisesta kylämiljööstä. Alueen maisemakuvaa luonnehtivat pitkät avoimet näkymät ja toisaalta kulttuuriympäristön ja maisemarakenteen pienipiirteinen monimuotoisuus. Pennala on ollut asuttua jo kivikaudella. Ensimmäiset maininnat kylästä ovat 1400-luvun lopulta. Asutus on perinteisesti sijoittunut harjanteiden päälle ja viljelykset asutuksen väleihin, jokien sekä ojien ympärille. Vanhat kylätontit sijoittuvat Pennalan kyläkeskukseen Pennalantien ja Lankilantien risteyksen läheisyyteen. Maisema-alueella on useita Kuninkaankartaston teitä. Lahti-Loviisa rautatie sijoittuu alueen itäreunalle. Pennalaan on rakennettu viimeisen vuosikymmenen aikana runsaasti uusia taloja hyvien kulkuyhteyksien varteen.

Arvotus: Omaleimainen kumpuileva ja monimuotoinen viljelymaisema, kauniit näkymät, elinvoimainen historiallinen kylä, kivikauden asutushistoria.

Herkkyys: ***Kohtalainen***

Heinämaan kulttuurimaisema (mama)

Heinämaan kulttuurimaisema-alueeseen sisältyvät valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY) sekä maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö Heinämaan kylä. Ryhmäkylämäinen kyläasutus on sijoittunut maisema-alueella avoimen viljelymaiseman keskelle metsäisille kumpareille. Viljelymaisemaa halkoo Heinjoki. Kylälle ominainen käsityöläisyys ja eri yhteiskuntaluokkien asuinkulttuurin eroavaisuudet ovat aluetta leimaavia erityispiirteitä, jotka näkyvät edelleen kyläkuvassa muun muassa mäkitupalaisasutuksena Ristonmäellä ja Mahalanmäellä. Kylää ympäröivät Palojoen laakson laajimmat avomaisemat, jotka rajautuvat lännessä harjumuodostelmaan.

Arvotus: Kulttuurimaisema-alueella on säilynyt ajallisesti kerroksellinen rakennuskanta ja kylärakenne. Elinkeinohistoriallisesti erityinen kyläkeskittymä peltoaukeineen on myös maisemallisesti huomattava.

Herkkyys: ***Kohtalainen / Suuri***

Heinämaan kylä (mrky)

Heinämaan kylä on sekä valtakunnallisesti että maakunnallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde. Katso kohteen kuvaus edellä kohdassa RKY. Heinämaan kylän maakunnallinen rajaus on hieman valtakunnallista rajausta laajempi.

Arvotus: Heinämaan kylällä on säilynyt runsaasti 1800- ja 1900-lukujen eri vuosikymmenten tilakeskusten asuin- ja talousrakennuksia sekä julkista ja liikerakentamista, kuten koulu, kauppa ja seurantalo ja rukoushuone. Ajallisesti kerroksinen rakennuskanta on säilyttänyt runsaasti aikansa ominaispiirteitä. Elinkeinohistoriallisesti mielenkiintoinen kyläkeskittymä peltoaukeineen on maisemallisesti huomattava.

Herkkyys: *Kohtalainen / Suuri*

Hokkaran ja Pensuon kulttuurimaisema (mama)

Hokkaran ja Pensuon kulttuurimaisema-alueeseen sisältyy maakunnallisesti arvokkaat Tapiola tila ja Pensuon asutustila-alueen rakennetut kulttuuriympäristöt. Pensuon ja Hokkaran alueelle syntyi karjalaisten siirtolaisten asuttamisen yhteydessä pientiloja, jotka lohkottiin pääosin vuonna 1946. Tilat ovat aikakaudelle tyypillisiä, ja ne ovat säilyneet hyvin alkuperäisinä. Viljelyskäytössä olevat pellot ovat tasaisia ja laajoja. Näkymälinjat peltojen yli ovat pitkät. Alueen keskellä sijaitsee Tapiolan kartano. Se on Erstan kartanosta vuonna 1912 erotettu sivutila, eikä se siksi täytä perinteisen kartanon kriteerejä. Kartanolle johtava puukujanne sekä Tapiolan puistomainen pihapiiri ovat maisemallisesti merkittäviä.

Arvotus: Kulttuurimaisema-alue muodostaa maisemallisesti yhtenäisen ja alkuperäisellään säilyneen kokonaisuuden. Alueen asutustilat ovat säilyneet aikakaudelleen tyypillisinä.

Herkkyys: *Kohtalainen*

Pensuon asutustila-alue (mrky)

Jatkosodan jälkeen Nastolaan asutettiin noin 2000 Karjalan siirtolaista luovutetuilta alueilta. Pensuolle asutettiin äyräpääläisiä ja muun muassa koko Mälkölän kylä. Erityisenä piirteenä Mälkölän Osuuskauppa, joka oli ainoa luovutetun Karjalan osuuskaupoista, joka jatkoi itsenäisenä siirtämisen jälkeen vuonna 1947. Tapiolan kartano luovutti tontin vuonna 1946 perustettua Tapiolan koulupiiriä varten. Ajalle tyypillinen rapattu kaksikerroksinen koulutalo valmistui 1949 keskeiselle paikalle tien risteykseen alueen länsikulmaan. Koulu lakkautettiin vuonna 2015. Tapiolan kartano sijaitsee koulun vieressä. Uudistilat ovat sijoittuneet Pensuontien ja siitä haarautuvien kapeiden päällystämättömien teiden varsille ja laajojen metsien rajaamien peltojen reunamille. Alueen kapeat tiet yhdistävät tilakeskukset toisiinsa. Tilat ovat pääosin viljeltyjä.

Arvotus: Pensuon asutustila-alue edustaa hyvin karjalaisten asuttamiseksi tehtyjä toimia maaseudulla. Sen rakennuskanta ja luonne on säilynyt alkuperäisellään. Päällystämättömät tiet, peltoaukeat, muutamat palvelut sekä hajallaan sijaitsevat asutustilat muodostavat eheän kokonaisuuden, joka kertoo merkittävästä ajanjaksosta Suomen historiassa.

Herkkyys: *Kohtalainen*

Kuivannon kulttuurimaisema (mama)

Kuivannon kulttuurimaisema-alueeseen sisältyy maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö Kuivannon kylä. Kuivannon suurkylä 1700-luvulla rakennetun Heinola-Loviisatien varrella on pitäjän suurimpia ja vanhimpia. Asutus keskittyy Kuivannonjoen jokilaakson ja kallioselänteen rajoilla kulkevan vanhan kylänraitin varrelle. Kylän etelä- ja itäpuolella avautuu avara viljelylaakso, jonka itäosat

ovat tasaisia savikkoja. Kylän ympärillä on muusta Orimattilasta poiketen kalliovaltaisia voimakasmuotoisia metsäselännealueita.

Arvotus: Vanhojen kyläteiden tuntumaan sijoittuvalla vanha kyläkeskittymä, sen äärelle levittäytyvä avara viljelylaakso ja voimakasmuotoiset metsäselännealueet muodostavat maisemallisesti huomattavan kokonaisuuden. Alueella on säilynyt myös paljon ajallisesti kerroksellista rakennuskantaa.

Herkkyys: *Kohtalainen*

Kuivannon kylä (mrky)

Kuivannon suurkylä lukeutuu pitäjän vanhimpiin ja suurimpiin kyliin. Se on ollut pysyvästi asutettuna myöhäiskeskiajalta lähtien. Kylä on muodostunut Nastolan Uudestakylästä etelään Porvooseen johtaneen tärkeän kauppareitin varrelle. Nykyinen kylätie noudattaa vanhaa linjausta. Kuivannonjoki virtaa peltolaakson halki. Kyläkeskus ja sen eri toiminnot sijoittuvat nauhamaisesti lounaaseen antavan mäen juurella kulkevan tien varrelle. Vanhat tilakeskukset sijoittuvat kylää ympäröiviltä pelloilta kohoaville kallioille. Tilakeskuksissa on säilynyt vanhaa rakennuskantaa 1900-luvun alkupuolelta. Seurantalo ja Kuivannon kirkko ja hautausmaa sijoittuvat etelään Koskusten kautta Orimattilan kirkonkylälle johtavan tien varrelle. Näyttävältä paikalta korkealta mäeltä metsän suojasta avautuu itään pitkät näkymät yli peltojen.

Arvotus: Keskiaikaisperäisellä Kuivannon kylällä on säilynyt runsaasti 1800-luvun lopun ja 1900-luvun eri vuosikymmenten tilakeskusten asuin- ja talousrakennuksia sekä julkista ja liikerakentamista, kuten koulu, meijeri, seurantalo ja kirkko. Ajallisesti kerroksinen rakennuskanta on säilyttänyt runsaasti aikansa tyylipiirteitä. Vanhojen kyläteiden tuntumaan sijoittuvalla asutushistoriallisella kyläkeskittymällä peltoaukeineen on maisemallista merkittävyyttä.

Herkkyys: *Kohtalainen*

Savisuon uudisasutusalue (mrky)

Perheniemen kartanon omistaja pormestari Ivar Alopeaus tarjosi huonon tiestön taakse asumattomille Savisuon kauramaille ja metsään muodostettavaksi 25 itsenäistä pientilaa vuonna 1905. Vuonna 1917 tiloja oli 14 ja kokonaispinta-ala 462 hehtaaria. Pääasiassa muita ammattialoja kuin maanviljelystä edustavat uudisraivaajat raivasivat itse peltonsa ja rakensivat talonsa. Aluetta on pidetty pienviljelijäromantiikan esikuvana, johon tultiin 1910-luvulla tutustumaan ympäri Suomen. Alue on muodostunut kahden tiehaaran ympärille. Lännessä kapea peltomaisema laskeutuu Mustjoen varteen ja tilakeskukset ovat metsänreunassa kulkevan tien varrella. Pohjoisessa tie halkoo avaraa tasaista peltoalaa, tilat ovat keskittyneet peltojen taakse metsän reunaan. Joitakin metsäsaarekkeisia tiloja on tien varressa. Tiloja on aikojen saatossa yhdistetty, muutama on hävinnyt. Raivatut peltoalat ovat säilyneet käytännössä entisellään ja kokonaisuus on edelleen alkuperäisen idean mukainen.

Arvotus: Savisuon uudisasutustila-alue kertoo 1900-luvun alun asutustoiminnasta. Alueella on säilynyt rakennusaikakaudelleen tyypillisiä tilakeskuksia asuin- ja talousrakennuksineen. Alue on maatalous- ja asutushistoriallisesti edustava. Agraarin luonteensa säilyttänyt alue avoimine viljelymaisemineen on ympäristöllisesti huomattava.

Herkkyys: *Kohtalainen*

Ratulan kartano (mrky)

Ratulan kartano on sekä valtakunnallisesti että maakunnallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde. Katso kohteen kuvaus edellä kodassa RKY. Heinämaan kylän maakunnallinen rajaus on hieman valtakunnallista rajausta laajempi.

Arvotus: Ratulan kartano edustaa satojen vuosien taakse palautuvaa päijäthämäläistä kartanokulttuuria. 1700–1800-luvuilla rakennetut kartanon rakennukset yhdessä Ratulan koulun ja kotiseutumuseon rakennusten kanssa muodostavat historiallisesti kerroksisen kulttuuriympäristön. Villikkalanjärven rannalla sijaitseva arvokas kartanoympäristö laajoine tasaisine peltoaukeineen on maisemallisesti merkittävä.

Herkkyys: *Kohtalainen / Suuri*

Artjärven kulttuurimaisema (mama)

Artjärven kulttuurimaisema kuuluu valtakunnallisesti arvokkaalle (VAMA) Artjärven viljelymaisema-alueelle ja se sisältää kuusi maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä: Ratulan kartano, Kinttulan kartano, Artjärven Suurikylä, Ratula ja Hietana, Villikkala ja Vuorenmäen kasarmialue, joista kartanoalueet ovat myös valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (RKY). Maatalousmaisemaa hallitsevat tasaiset viljelmät, järvet ja Villikkalanjärveen laskevat joet Lanskinjoki, Köylinjoki ja Litinjoki. Rakennusperinnöltään ja pihapiireiltään edustavat kartanot ovat maisemallisia maamerkkejä. Artjärven kulttuurimaisemassa vuorottelevat järvinäkymät, viljelyalueet ja metsä. Järvien välisille harjukumpareille syntynyt Artjärven kirkonkylä on säilynyt suhteellisen tiiviinä. Taajamamaista asutusta on levinnyt viljelylaaksoihin vain paikoitellen. Savikkoalueiden yhteyteen muodostuneet pienemmät kylät ovat avoimine peltoaloineen rakenteeltaan ehyitä. Kulttuurimaisema-alueella on myös useita perinnebiotooppialueita.

Arvotus: Omaleimainen kumpuileva ja monimuotoinen viljelymaisema, kauniit näkymät, elinvoimainen historiallinen kylä, kivikauden asutushistoria.

Herkkyys: *Kohtalainen / Suuri*

Sääskjärvi – Perheniemi (mama)

Kulttuurimaiseman keskuksen muodostaa pyöreänmuotoinen Sääskjärvi, jonne ympäröivät viljelyaukeat loivasti viettävät. Viljelysten takana kohoavat metsäiset kallioalueet, joista maisemallisesti näyttävin on jyrkkäseinäinen, luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokas Haukkavuori Erottajan kylässä. Viljelyaukeat muodostavat pitkät ulokkeet koilliseen ja länteen. Niiden keskellä kiemurtelee savikkoon kaivautuneena vähäiset joet. Kuninkaan kartastossa (1776–1805) Perheniemessä ja Sääskjärvellä on ollut huomattavasti asutusta. Asutus on tukeutunut pääosin metsäsaarekkeiden ja peltoaukeiden vaihettumisvyöhykkeelle. Myös nykyinen asutus noudattelee Kuninkaan kartaston mukaista sijoittumista. Maisema-alueen kartanokulttuuria edustaa Perheniemen kartanoympäristö. Kartanon rakennukset ovat sijoittuneet maisemallisesti hallitsevalle paikalla viljelyaukealle pistävälle mäelle. Sääksjärvellä sijaitsee lisäksi muitakin vanhoja rakennuksia, tiloja tai rakennusryhmiä. Muutoin rakennuskanta on hieman vaihtelevaa.

Arvotus: Maiseman kulttuurihistoria on pitkä ja alueella on useita säilyneitä vanhoja rakennuksia ja rakennusryhmiä. Kulttuurihistoria, rakenteet ja rakennukset, avoimet ja laajat peltoaukeat sekä maisemassa läsnä oleva vesipinta muodostavat hienon maisemakokonaisuuden.

Herkkyys: *Kohtalainen / Suuri*

Perheniemi ja Sääskjärvi (mrky)

Alue muodostuu Sääskjärveä ympäröimästä viljelyaukeasta, lännessä sijaitsevan Myllylän kylän jokilaaksosta sekä Perheniemen ja Sääskjärven kylistä. Peltoja on viljelty jo 1500-luvulla. Sääskjärven pohjoisrantaa hallitsee entinen Perheniemen kartano ja etelärantaa entinen Massin kartano. Vanha Pärhänniemen kasakylä Sääskjärven pohjoisrannalla paloi 1889. Vanhalla Pärhäntöyryn kylätontilla on nykyisin muun muassa kylän uimaranta. Vanhat Sääskjärven kylän kylätontit Marttila ja Ukkolanmäki järven koillispuolella ovat edelleen asuttuja. Kyliä erottavan rajajoen ylittää yksiaukkoinen kivihol-visilta Krouvinsilta.

Arvotus: Keskiaikaisperäiset Perheniemi ja Sääskjärvi ovat säilyttäneet agraarin luonteensa. Kylissä säilyneet kartanoiden ja tilakeskusten rakennukset sekä koulut ja seurantalo muodostavat 1800- ja 1900-lukujen eri vuosikymmenten ominaispiirteitä empirestä klassismiin ilmentävän monikerroksisen kulttuuriympäristön.

Herkkyys: ***Kohtalainen / Suuri***

Saarainen (mrky)

Saarainen on Sääskjärven tytärkylä. Varhaisin maininta omana kylänään on maakirjassa 1539. Kylä alkoi vaurastua 1600-luvulla ja siitä kehittyi merkittävää viljelyseutua Kaalijoen tasangoille. Korkeiden kallioiden rajaama ja Kaalijoen halkoma viljelymaisema avautuu kaakkoon. Kylän viljelymaisemassa maatilat ovat harvakseltaan pelloilta kohoavien kallioiden juurella. Vanha kylätontti sijaitsee Kaalijoen länsipuolella kyläteiden risteyksen tuntumassa. Alueen vanhimmat rakennuskerrostumat ovat 1800-luvulta.

Arvotus: Saarainen on agraarissa kulttuurimaisemassa sijaitseva vanha kyläpaikka, jossa on tilakeskusten kerroksellista vanhaa rakennuskantaa 1800- ja 1900-luvuilta.

Herkkyys: ***Kohtalainen***

Kuukson kylä

Kuukson kylä on muodostunut avoimien kumpuilevien peltojen ympäröimälle korkealle Kuuksonmäelle ja sen lounaisjuurelle Taasianojan ja Kontojan kainaloon. Maisemalle on ominaista purojen syvät uomat tai metsäiseen kallioon rajautuvat pellot ja suuret korkeuserot. Tilakeskukset sijaitsevat peltojen reunamilla ja Kuuksonmäkeä kiertävän tien varressa. Lähin seisake on ollut koillisessa Vehkosillan seisake. Alueen vanhimmat rakennuskerrostumat ovat 1800-luvulta.

Arvotus: Kuukson kylällä on säilynyt 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen tilakeskusten asuin- ja talousrakennuksia sekä koulu. Rakennusaikakautensa maaseudun elämäntavasta kertova ajallisesti kerroksinen rakennuskanta ilmentää aikansa rakennusperinteitä. Kylätien tuntumaan sijoittuva asutus kumpuilevine peltoaukeineen on maisemallisesti huomattava.

Herkkyys: ***Kohtalainen***